KULTUROLOGİYA

UOT 929.78

M.Əhmədova
professor
Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası
AZ 1014, Bakı, Şəmsi Bədəlbəyli 98

A.MƏLİKOV HAQQINDA YUBİLEY DÜŞÜNCƏLƏRİ

Açar sözlər: *müasirlik, ənənələr, yenilik, musiqi dili, bəstəkarın üslubu*

Məqalədə görkəmli Azərbaycan bəstəkarının, SSRİ və Azərbaycanın xalq artisti Arif Məlikovun əsərləri təhlil edilir. Müəllif Azərbaycanın musiqi mədəniyyəti tarixində mühüm rol oynayan bəstəkarın əsərlərini təqdim edir.

Arif Məlikovun əsərləri Azərbaycan musiqisinin milli ənənələri kontekstində nəzərdən keçirilir.

М.Ахмедова

ЮБИЛЕЙНЫЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ О АРИФ МЕЛИКОВЕ

Ключевые слова: *современность, традиции, новаторство, музыкальный язык, стиль композитора*

В статье рассматриваается творчество выдающегося азербайджанского композитора, народного артиста СССР и Азербайджана Арифа Меликова. Автор концентрирует свое внимание на этапных произведениях Арифа Меликова, которые сыграли важнейшую роль в истории музыкальной культуры Азербайджана. Творчество Арифа Меликова рассматривается в контексте национальных традиций азербайджанской музыки.

M.Ahmedova

ANNIVERSARY REFLECTIONS ON ARIF MELIKOV

Key words: *modernity, traditions, innovation, music language, the style of the composer*

The article discusses the work of an outstanding Azerbaijani composer, people's artist of the USSR and Azerbaijani Arif Melikov. The author concentrates in detail on the composer's landmark works, which played a crucial role in the history of Azerbaijan's musical culture.

The work of Arif Melikov is considered in the context of the national traditions of Azerbaijani music.

«Живет только такая музыка, которая обладает либо свойствами общечеловеческого искусства, либо фольклора.»
Джордж Гершвин

Arif Məlikov Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin parlaq nümayəndəsi, milli musiqimizi zənginləşdirən bəstəkar, görkəmli ictimai xadim, gözəl pedaqoq Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının "Bəstəkarlıq" kafedrasının müdiridir. O, bu gün də fəallıqla, böyük enerji qüvvəsi ilə çalışan böyük şəxsiyyətdir. A.Məlikov haqqında bir çox tədqiqatçılar (Ş.Həsənova, Ü.İmanova, K.Nəsirova, İ.Əfəndiyeva, N.Ələkbərova və b.) dəyərli tədqiqat işləri yazıblar.

Arif Məlikov dahi Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayevin tələbəsi olaraq, öz yaradıcılığında onun ənənələrinə sadiq qalmışdır. Arif Məlikovun əsərlərini təhlil edərkən, biz müasir bəstəkarlardan S.Prokofyevin, D.Şostakoviçin, Q.Qarayevin, eləcə də impressionist bəstəkarların təsirini qeyd etməliyik.

Onun S.Prokoyefin yaradıcılığına olan marağı dahi bəstəkar Q.Qarayevin yaradıcılığından irəli gəlir. Q.Qarayev S.Prokoyefin vacib dramuturji üsullarını mənimsəmişdir və bacarıqla istifadə etmişdir. Misal üçün, Q.Qarayev ilk dəfə öz romanslarında "На холмах Грузии", "Я вас любил" Prokofyevin alterasiyalı D funksiyasını istifadə etmişdir ($D_7^{7\#}$). Qeyd etdiyimiz alterasiyalı dominantanı nəinki, Q.Qarayevin özü, həmçinin onun bütün tələbələri zövqlə istifadə etmişdir.

Bildiyimiz kimi S.Prokofyev böyük novator bəstəkardır. O, ilk dəfə kino musiqisinin bəzi dramaturji priyomlarını balet janrına gətirmişdir (qəfildən sürətlə kadrların dəyişməsi və digər dramaturji priyomlar).

Bu dinamik dəyişmələrdə bəstəkar əsas qəhrəmanlarının Lenni və Sarrini müxtəlif və zəngin situasiyalarda göstərməyə nail olur.

A.Məlikov öz əsərlərində bizim dahi bəstəkarımız Ü.Hacıbəylinin ənənələrini yaşadır. Bu haqqda A.Məlikov özü bir neçə radio çıxışlarında inamla və qətiyyətlə söyləmişdir. Bildiyimiz kimi A.Məlikovun muğama olan məhəbbəti, onun əsərlərində öz əksini tapır. (bununla əlaqədar biz 4-cü simfoniyanı xatırlamalıyıq). Bu simfoniyada bəstəkar xüsusi olaraq "Cahargah" və "Humayun" muğamlarının şöbələrini orjinal səpkidə istifadə edir. Lakin, bu yeganə misal deyil. Bir çox tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, onun yaradıcılığında bu iki muğam daha böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Öz yaradıcılığında A.Məlikov demək olar ki, bütün janrlara müraciət etmişdir.

Səkkiz simfoniya, simfonik poemalar (o cümlədən «Nağıl», «Füzulinin xatirəsinə», «Metamorfozlar»), süitalar (o cümlədən «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən süitalar), Konsertino (fleyta ilə simli orkestr üçün), müxtəlif orkestr pyesləri (o cümlədən «Simfonik rəqslər», «8 pyes», «12 pyes») bəstəkarın

simfonik yaradıcılığını təşkil edir.

Sənət yolunun müxtəlif mərhələlərində bəstəkar səhnə musiqisinə maraq göstərmiş, baletlər («Məhəbbət əfsanəsi», «İki nəfər», «İki qəlbin dastanı», «Əlibaba və qırx quldur»), operetta («Dalğalar»), dram tamaşalarına musiqi bəstələmişdir. İnstrumental musiqi növlərindən prelüdiya (fortepiano üçün), sonata (solo skripka üçün), süita və skertso (skripka və fortepiano üçün) kimi janrlara müraciət etmiş, fortepiano üçün miniatürlər (o çümlədən «Ötəri anlar») yaratmışdır. İrili - xırdalı vokal janrlar da A.Məlikovun yaradıcılıq diqqətindən kənarda qalmayıb: o, Tofiq Bayramın, Vaqif Səmədoğlunun, başqa şairlərin sözlərinə kantata və vokal-simfonik poemalar, Nazim Hikmətin şerlərinə romans silsilələri bəstələmişdir. Bəstəkarın qələmindən çıxmış əsərlər milli musiqi incilərinə yeni həyat vermişdir.

Balet və simfoniyalar, monumental vokal–orkestr əsərləri, kamera – instrumental əsərlər, kino və dram tamaşalarına musiqi, romans və mahnılar, fortepiano silsilələri, operettalar – bütün bu janrlarda A.Məlikov olduqca orjinal və özünə məxsus çıxış edir. O, öz fərdi yaradıcı mənliyini parlaq surətdə nümayiş etdirərək bir çox dəyərli əsərləri yaratmağa müvəffəq olmuşdur.

Bəstəkar müraciət etdiyi janrları ilk növbədə mövzu və obrazlar aləmi baxımından zənginləşdirmişdir. Onun yaradıcılığında yüksək ideya, dolğun məzmun, obrazların dərin emosional – psixoloji ifadəsi – bir sözlə əsərin yüksək əhəmiyyəti, hər zaman əsas məsələlərdən biridir.

Belə ki, bəstəkarın əsərlərinin fəlsəfi məzmunu müxtəlif mövzularda və bunları təcəssüm etdirən obrazlarda öz əksini tapır. Məsələn, **nağıl** mövzusunda yazılmış "Əlibaba və qırx quldur" baleti, "Nağıl" simfonik poeması və s; **kamera** əsərlərindəki məhəbbət lirikası (Nazim Hikmətin sözlərinə yazılmış romansların bir çoxu), xüsusi olaraq **dramatik** obrazların parlaq nümunəsi olan "Məhəbbət əfsanəsi", "İki qəlbin dastanı" baletləri, daha sonra 2,4,6 nömrəli simfoniyalar, "Metamorfozlar" simfonik poeması və s.

Beləliklə, janrların müxtəlifliyi Arif Məlikov musiqisinin məzmun və obraz dairəsinin geniş apmlitudasını təşkil edir. Bəstəkar bu rəngarəng obrazlar aləmini əks etdirən əbədi mövzuları (Xeyirlə Şərin mübarizəsini, məhəbbət, vətənpərvərlik, insansevərlik və s.) öz bəstəkar baxımından keçirərək, müasir musiqi üçün səciyyəvi olan üsullar ilə dinləyicilərə aşılayır.

Eyni zamanda o, bütün əsərlərində müasir insanın zəngin daxili aləmini – onun düşüncə və duyğularını, mənəviyyatını, dünyagörüşünü formalaşdıran bir çox problemlərin üzərində düşünməyə vadar edir.

A.Məlikovun zəngin sinfonik yaradıcılığı milli musiqimizə gözəl töhfələr vermişdir! O, milli sinfonik musiqi sahəsində aparıcı rol oynayan bəstəkar olaraq, XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəlində bu janrın əsas inkişaf istiqamətini müəyyən edib.

Gerçəkliyin problemlərini, həyatımızda baş verən müxtəlif faciələri,

təzadları simfonik konsepsiyada ümumiləşdirmək, dolğun əks etdirmək bacarığı bəstəkarın böyük istedadından, onun yüksək intellektual səviyyəsindən irəli gəlir. Bu baxımdan A.Məlikov müəllimi Q.Qarayevin ənənələrini layiqincə davam etdirməkdədir.

Simfonik təvəkkür prinsipləri bəstəkarın başqa janrlarda yaratdığı əsərlərdə də öz əksini tapır. Xüsusən də onun baletlərində bu cəhət daha qabarıq şəkildə özünü büruzə verir.

Miniatür əsərlərə gəldikdə isə (romanslar, fortepiano pyesləri) o, insan qəlbinin xəfif bir duyğusunu, bir ovqatını əsl sənətkar kimi ustalıqla ifadə edərək, dinləyicilərin emosional hisslərinə olduqca sərbəst yol tapır.

Dahi Türk bəstəkarı Əhməd Adnan Saygun Arif Məlikovun yaradıcılığı haqqda öz fikirlərini belə söyləyib:

"Mən Arif Məlikovun yaradıcılığında humanist yönümünü görürəm, onun insanlara müraciəti, xalqa bağlılığı, doğma torpağın, suyun, göyün izlərini...

Müasir zamanda əsasən əsərin texniki tərəfi ön plana çəkilir. Çoxları

bu texniki vasitələrdə özlərinin naliyyətlərini görürlər. Lakin Arif Məlikov bir müdrik ustad olaraq buna bir məqsəd kimi baxmır".

Digər tərəfdən bəstəkarın həm iri, həm də kiçik formalı əsərlərində dərin milli hisslər duyulur. Bəstəkarın yaradıcılığı Azərbaycan musiqisinin klassik ənənələrinə, əsasən muğam sənətinə söykənir. Dahi Üzeyir Hacıbəyli yazırdı ki, - "hər bir bəstəkar bəstəkarlıq texnikasına yiyələnməzdən əvvəl, milli alətlərimizdən birində mükəmməl çalmağı bacarmalıdır ki, həm xalq musiqisini dərindən mənimsəsin, həm də milli zəmində profesional əsər yarada bilsin". Vaxtı ilə tar ifaçılığının sirlərini öyrənən, muğamların, xalq musiqi nümunələrinin gözəlliyini qəlbinə hopduran Arif Məlikov bir bəstəkar kimi püxtələşib, yetişdikdən sonra öz musiqisində həmişə dahi Üzeyir bəyin tövsiyələrinə əməl etdiyindən, əsərləri daim sevilir və daim seviləcək!

A.Məlikov nəinki görkəmli bəstakar, eyni zamanda çoxlu sayda tələbə yetişdirən gözəl pedaqoqdur. O, Bakı Musiqi Akademiyasının "Bəstəkarlıq" kafedrasına rəhbərlik edir. A.Məlikovun tələblərinin əksəriyyəti müəllimdən mənimsədikləri ənənələri ləyaqətlə davam etdirirlər. Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev müəllimlik sənəti haqqda demişdir: "Müəllimik şərəfli sənətdir. Azərbaycan müəllimləri, bu yüksək adı ləyaqətlə daşıyırlar!" Bu müdrik sözləri cəsarətlə müəllimlik adını şərəflə daşıyan, pedaqoq A.Məlikova şamil etmək düzgün olar.

Onun sinifində təhsil alan onlarla istedadlı gənc bəstəkar müəllimin himayəsi altında böyük həyat məktəbi keçir. Onlar kompozisiyanın əsaslarını öyrənməklə yanaşı, bəlkə bundan vacib olan keyfiyyətləri – vətənə, xalqa məhəbbət hissini, milli mənəvi sərvətləri göz bəbəyi kimi qorumaq, klassik ənənələrimizi yaşadıb, inkişaf etdirmək məsuliyyətini mənimsəyirlər.

[1] Нелли Алекберова, «Ариф Меликов» Баку, Издательство «Ишыг» 1988, стр. 5.

[2] Azərbaycan müəllimi.- 2010.- 10 dekabr.- S.4.

Bakı Musiqi Akademiyasının "Bəstəkarlıq" kafedrasının professoru, "Azərbaycan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi" Ceyhun Allahverdiyevin öz sevimli müəllimi haqqında söylədiklərini sizə çatdırmaq istəyirik.

"Mən Arif müəllimin bütün yubileylərinin canlı şahidi olmuşam.

İlk dəfə 1993-cü ildə Arif Məlikovun 60 illik yubileyi ilə əlaqədar keçirilən, əsərlərindən ibarət konsertdə (3-cü kurs tələbəsi kimi) mən böyük müəllimimə həsr etdiyim 3 hissəli fortepiano sonatasını onun öz istəyi ilə Bakı Musiqi Akademiyasının böyük zalında ifa etdim. Bundan əlavə mən öz müəllimimə böyük ehtiram və minnətdarlıq hissimi ifadə etdirərək, 2-ci simfoniyamı da ona həsr etmişəm.

2016-cı ilin dekabrın 16-da M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında görkəmli bəstəkar, Xalq Artisti, Dövlət və Heydər Əliyev mükafatları laureatı, professor Arif Məlikovun "Not əsərlərinin tam külliyyatı"nın təqdimat mərasimi keçirilmişdir. Bəstəkarın təqdimatı keçirilən 28 cilddən ibarət "Not əsərlərinin tam külliyyatı" dövlətimizin başçısının dəstəyi sayəsində ərsəyə gəlib". Mən bu nəşrin musiqi redaktoruyam.

Eyni zamanda bu yaxınlarda A.Məlikovun yubileyində mən fəal iştirak etmişəm.

Biz əziz müəllimimizin ənənələrini qoruyaraq davam etdiririk və öz tələbələrimizə də onlara sadiq qalmağı tövsiyə edirik".

Qeyd etmək lazımdır ki, Arif Məlikov Vətəninin əsl vətəndaşdır. O, ötən əsrin 90-cı illərində baş verən qanlı Qarabağ hadisələrini dərindən duymuşdur. Öz vətəndaşlıq hiss və həyəcanlarını, doğma yurduna olan vətənpərvər münasibətini A.Məlikov "Mən ittiham edirəm..." adlı fundamental kitabında parlaq surətdə ifadə etmişdir. Kitab Bakıda "Gənclik" nəşriyyatında, 1994-cü ildə nəşr edilmişdir. Bu kitabın əsasını ölkənin siyasi və hərbi orqanlarının yalanlarını və saxtakarlıqlarını ifşa edən nadir sənədlər, eləcə də bir çox insanların şəxsi müşahidələri və dəlilləri təşkil edir. Arif Məlikovun "Mən ittiham edirəm...." kitabı müəllif tərfindən 1990-cı il 19-20 yanvar hadisələrinin qızğın və alovlu bir dövründə toplanmış materiallara əsaslanan sənədli oçerkdir.

Arif Məlikovun yaradıcılığı vətənimizin, millətimizin mədəniyyəti tarixində bütöv bir mərhələdir. Bu mərhələ kamil sənətkarın bu günki fəaliyyəti ilə davam edir.

A.Məlikov bu gün də mədəniyyətimizin tərəqqisi uğrunda çalışaraq XXI sər musiqimizin səlnaməsini yaradan sənətkarlar sırasında şərəfli bir yer tutur.

Sevimli bəstəkarımız hər zaman yaradıcılıq axtarışlarındadır. O, ölkənin ictimai həyatında fəal iştirak edir. Radio və televizyada çıxış edir. Gənc müəlliflərin yaradıcı təşəbbüslərini dəstəkləyir, onlara əl tutur. Eyni zamanda bir-birindən dəyərli və gözəl əsərlərin üzərində çalışır.

Bütün deyilənlər bir daha təsdiq edir ki, A.Məlikovun yaradıcılığı musiqi

təfəkkürünün fəlsəfi mahiyyətinin inkişafında orjinal və təkrarolunmazdır!

Üzeyir Hacıbəyli adına keçirilən Elmi Şurada hörmətli rektorumuz, SSRİ və Azərbaycan Respublikasının xalq artisti, Azərbaycanın Dövlət mükafatı laureatı, Fərhad Bədəlbəyli Arif Məlikov yaradıcılığını yüksək qiymətləndirirək, onun haqqında dəyərli və səmimi sözlər demişdir və yubilyarı təbrik etmişdir.

Onu da nəzərinizə çatdırmaq istəyirik ki, 2018-ci ilin dekabr ayında Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasında böyük bəstəksarımız Arif Məlikovun 85 illik yubileyinə həsr olunmuş, pianoçuların Respublika müsabiqəsi keçiriləcək.

Müsabiqənin məqsədi gənc musiqiçiləri aşkara çıxarılmasından və onlara yaradıcı dəstəyin göstərilməsindən, onların yaradıcı potensialının inkişaf etdirilməsindən, eləcə də, Azərbaycanın piano məktəbinin ən yaxşı pedaqoji ənənələrinin qorunub saxlanmasından və inkişaf etdirilməsindən ibarətdir.

Müsabiqənin sədri Ü.Hacibəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının rektoru, professor Fərhad Bədəlbəylidir.

Bu müsabiqənin keçirilməsi haqqında Əməkdar müəllim, professor, fortepiano fakültəsinin dekanı Nəzakət xanım Rimazi ətarflı məlumat vermişdir.

Biz məqaləmizin sonunda bu müsabiqənin şərtləri ilə sizi tanış edirik:

Arif Məlikovun 85 illik yubileyinə həsr olunmuş, pianoçuların Respublika müsabiqəsi

17.12.2018-19.12.2018 Ərizənin təqdim olunduğu ünvan
Müsabiqə 17.12.18-19.12.18-ci tarixində Bakı şəhərində 2 mərhələdən ibarət olmaqla keçiriləcəkdir. Müsabiqədə iştirak etmək arzusunda olan pianoçular 10.11.2018-ci ilə qədər sənədləri Bakı Musiqi Akademiyasının fortepiano fakültəsinin dekanlığına və ya n.competition@outlook.com e-mail adresinə təqdim edə bilərlər, (tel.: +994513030309).

Müsabiqəyə təqdim olunan sənədlər

- İştirakçının ərizəsi
- Doğum haqqında şəhadətnamə və ya şəxsiyyət vəsiqəsinin surəti
- 13*18 ölçüdə rəngli fotoşəkil (2ədəd)
- 2 tur üzrə ifa olunan proqram

Müsabiqənin şərtləri

- Müsabiqədə 16-28 yaş arasında olan pianoçular iştirak edə bilər
- Müsabiqə 2 turdan ibarətdir
- Finala 6 iştirakçı qalacaqdır
- Qaliblər münsiflər heyəti tərəfindən müəyyən edilir və bütün iştirakçılara xüsusi sertifikat təqdim olunur
- Münsiflər heyətinin qərarı həlledicidir: şikayət qəbul edilmir və təkrar müzakirə olunmur

• Qaliblərə pul mükafatı və diplom təltif olunur:
I ci yer - 500 manat və 1-ci dərəcəli diplom.
II ci yer - 300 manat və 2-ci dərəcəli diplom
III cü yer - 200 manat və 3-cü dərəcəli diplom
• Müsabiqə laureatlarının pedaqoqlarma diplom təqdim olunacaq

Müsabiqənin məqsədləri:

Müsabiqənin məqsədi gənc musiqiçiləri aşkara çıxarılmasından və onlara yaradıcı dəstəyin göstərilməsindən, onların yaradıcı potensialının inkişaf etdirilməsindən, eləcə də, Azərbaycanın piano məktəbinin ən yaxşı pedaqoji ənənələrinin qorunub saxlanmasından və inkişaf etdirilməsindən ibarətdir.

Müsabiqənin Proqramı

I Tur (15 dəqiqə):
İ.S.Bax, D.D.Şostakoviç - Prelyudiya və Fuqa
Sonatalar: Y.Haydn, V.Motsart, L.V.Bethoven (1-ci və ya 2-3cü hissələr)
Etüdlər: F.Şopen. F.List. A.Skryabin. S.Rahmaninov, S.Prokofyev.
II Tur (20-25 dəqiqə);
XIX - XX əsrin iri həcmli əsərləri Arif Məlikovun əsəri.

Müsabiqənin sədri:

Ü.Hacibəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının rektoru, SSRİ və Azərbaycanın xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı, professor Fərhad Bədəlbəyli
• Təşkilat komitəsinin sədri:
Nəzərova Nərgiz - Bakı Musiqi Akademiyasının müəllimi Jüri üzvləri:
Nərminə Quliyeva - Azərbaycanın əməkdar müəllimi, professor Nəzakət Rimazi - Azərbaycanın əməkdar müəllimi, professor Samirə Aşumova Azərbaycanın əməkdar artisti, professor Elnarə Kəbirlinskaya - Azərbaycanın əməkdar artisti, professor.

Layihənin müəllifi və bədii rəhbəri Nəzərova Nərgiz

ƏDƏBİYYAT

1. İmruz Əfəndiyeva. Axtarış yollarının bəhrəsi. – B.: "Zərdabi LTD" MMC , 2014
2. Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı. Məlumat kitabçası. – B.: "Xatun PLyus" , 2012
3. Əliyeva F.Ş. XX əsr Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixinin qaynaqları. – B.: "İçərişəhər" , 2006
4. Ramiz Zöhrabov. Azərbaycan Muğamları. – B.: "Təhsil" , 2013
5. Нелли Алекберова. Ариф Меликов. – Б.: "Ишыг" , 1988

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 14.11.2018
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 12.12.2018
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 27.12.2018
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
tarix üzrə elmlər doktoru Fuad Məmmədov
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.